

ΠΜΣ Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο και Δίκαιο Διεθνών Συναλλαγών
Δίκαιο Διεθνών Συναλλαγών
26 Μαΐου 2025

ΤΟ ΔΕΔΙΚΑΣΜΕΝΟ ΣΤΗ ΔΙΕΘΝΗ ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΔΙΑΙΤΗΣΙΑ

ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ

Ίρις Ντολαπτσή, Δικηγόρος LL.M., Υπ. Δρ. ΕΚΠΑ

Η φύση του δεδικασμένου και η ανομοιογενής εφαρμογή του

- Αποτελεί «γενική αρχή του δικαίου αναγνωρισμένη από τα πολιτισμένα έθνη» κατά την έννοια του άρθρου 38(1)(c) του Καταστατικού του ICJ.
- Σε ορισμένες έννομες τάξεις αναγνωρίζεται νομολογιακά ως τμήμα της δημόσιας τάξης (π.χ. Ελβετία).
- Εντούτοις, εξακολουθεί να υπάρχει έως και σήμερα ανομοιογενής προσέγγιση κι εφαρμογή της στο πεδίο της διεθνούς επίλυσης διαφορών (civil law vs. common law approach, διαφοροποίηση της αρχής σε κάθε εθνικό δίκαιο).
- Η ανομοιογένεια αυτή επιτείνεται στο πεδίο της διεθνούς εμπορικής διαιτησίας και ειδικότερα ως προς τα ζητήματα: (α) των προϋποθέσεων εφαρμογής της αρχής, (β) του υποκειμενικού πεδίου εφαρμογής της, (γ) του αντικειμενικού πεδίου εφαρμογής της, καθώς και (δ) του εφαρμοστέου επί της εν λόγω αρχής δικαίου.
- Περιπτώσεις στις οποίες μπορεί να τύχει επίκλησης (κι εντεύθεν εφαρμογής) στο πεδίο της διεθνούς εμπορικής διαιτησίας: (α) διαιτητική προσφυγή μετά την έκδοση απόφασης κρατικού δικαστηρίου, (β) διαιτητική προσφυγή μετά την έκδοση διαιτητικής απόφασης, (γ) άσκηση αγωγής ενώπιον κρατικών δικαστηρίων μετά την έκδοση διαιτητικής απόφασης.

Η λειτουργία του δεδικασμένου

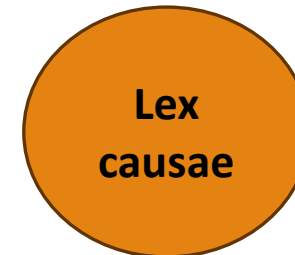
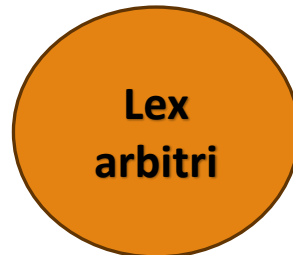
- Αρνητική λειτουργία δεδικασμένου (preclusive effect): Εμποδίζει την αναδίκαση διαφορών που κρίθηκαν οριστικά.
- Θετική λειτουργία δεδικασμένου (conclusive effect): Δίδεται η δυνατότητα στο διάδικο μέρος να επικαλεστεί τον οριστικό και δεσμευτικό χαρακτήρα της ήδη εκδοθείσας απόφασης (δικαστικής ή διαιτητικής) και να ζητήσει την συμμόρφωση με αυτήν/την εκτέλεσή της.
- Παρουσιάζει διαδικαστικές και ουσιαστικές πτυχές: Διαδικαστική στο μέτρο που εμποδίζει τον/την δικαστή/διαιτητή να κρίνει επί ζητήματος που έχει ήδη κριθεί. Ουσιαστική στο μέτρο που καθορίζονται βάσει αυτής άπαξ δια παντός τα ουσιαστικά δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των διάδικων μερών.
- Σκοποί: (α) η αμετάκλητη επίλυση διαφορών και η νομική βεβαιότητα, (β) η αποφυγή έκδοσης αντιφατικών αποφάσεων, (γ) η αποτελεσματικότητα στην απονομή δικαιοσύνης και της διαφύλαξης της ακεραιότητας των αποφάσεων, (δ) η παρεμπόδιση εκδήλωσης παρελκυστικών συμπεριφορών εκ μέρους των διάδικων μερών. Όλοι οι εν λόγω σκοποί συνιστούν βασικές προϋποθέσεις της ομαλής λειτουργίας των διεθνών συναλλαγών.

Η διαφορετική προσέγγιση του αντικειμενικού πεδίου εφαρμογής: Civil law vs. common law approach

- **Civil law jurisdictions:** Κωδικοποίηση της αρχής και «στενότερη» ερμηνεία πεδίου εφαρμογής.
- Επί παραδείγματι, στην Γαλλία η αρχή είναι κωδικοποιημένη τόσο στα άρθρα 480 με 488 του ΚΠολΔ όσο και στο άρθρο 1355 του ΑΚ.
- Triple identity test: (α) ταυτότητα αξίωσης, (β) ταυτότητα αιτίας, (γ) ταυτότητα μερών και ιδιότητας αυτών.
- Οι συνέπειές της εκτείνονται μόνο στο διατακτικό της απόφασης (operative part).
- **Common law jurisdictions:** Έλλειψη κωδικοποίησης και «ευρύτερη» ερμηνεία πεδίου εφαρμογής.
- Βασικές αρχές: (α) Issue estoppel, (β) cause of action estoppel, (γ) estoppel extending to matters which might have –but were not- raised in the initial proceedings (γνωστό και ως ο κανόνας στην νομολογία *Henderson v. Henderson*). Η τελευταία αρχή μπορεί να θεωρηθεί και έκφανση της αρχής abuse of process.
- Αποτέλεσμα της εν λόγω ανομοιογένειας αποτελεί η συχνότερη επέκταση των συνεπειών του δεδικασμένου σε τρίτα, μη διάδικα μέρη, και σε ζητήματα που δεν αποτέλεσαν μέρος των αιτημάτων στο πλαίσιο των common law jurisdictions.
- Η εν λόγω ανομοιογένεια δύναται να προκαλέσει αβεβαιότητα κι αμφισβήτηση της αξιοπιστίας και της αποτελεσματικότητας του θεσμού της διαιτησίας ως εναλλακτικού μηχανισμού επίλυσης διαφορών.

Το εφαρμοστέο δίκαιο

- Ένα από τα βασικότερα προβλήματα αναφορικά με την αρχή του δεδικασμένου στην διεθνή εμπορική διαιτησία αποτελεί ο εντοπισμός του δικαίου που θα κληθεί σε εφαρμογή από το διαιτητικό δικαστήριο ενώπιον του οποίου προβάλλεται η σχετική ένσταση.
- Πολλές είναι οι απόψεις που έχουν εκφραστεί σχετικά:

- Όλες παρουσιάζουν πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα. Ωστόσο, η έλλειψη εναρμονισμένης πρακτικής λύσης επιτείνει την ανασφάλεια δικαίου και την αμφισβήτηση του θεσμού της διεθνούς εμπορικής διαιτησίας.

ILA Reports and Recommendations

- Οι διαφορετικές προσεγγίσεις ανέδειξαν την ανάγκη για εφαρμογή εναρμονισμένων προτύπων. Έτσι, συστάθηκε μία Επιτροπή *on International Commercial Arbitration* από την International Law Association (“ILA”), η οποία (Επιτροπή) εξέδωσε ένα Interim Report το 2004, ένα Final Report το 2006 καθώς και το Resolution 1/2006 το οποίο είχε ως Annex No. 2 τα *Recommendations on Res Judicata and Arbitration*, μεταξύ των οποίων τα ακόλουθα:
 - “2. The conclusive and preclusive effects of arbitral awards in further arbitral proceedings set forth below **need not necessarily be governed by national law and may be governed by transnational rules applicable to international commercial arbitration**”.
 - “3. An arbitral award has conclusive and preclusive effects in further arbitral proceedings if:
 - 3.1 it has become final and binding in the country of origin and there is no impediment to recognition in the country of the place of the subsequent arbitration;
 - 3.2 it has decided on or disposed of a claim for relief which is sought or is being reargued in the further arbitration proceedings;
 - 3.3 it is based upon a cause of action which is invoked in the further arbitration proceedings or which forms the basis for the subsequent arbitral proceedings; and
 - 3.4 it has been rendered between the same parties”.
 - “4. An arbitral award has conclusive and preclusive effects in the further arbitral proceedings as to:
 - 4.1 determinations and relief contained in its dispositive part as well as in all reasoning necessary thereto;
 - 4.2 issues of fact or law which have actually been arbitrated and determined by it, provided any such determination was essential or fundamental to the dispositive part of the arbitral award”.

Τα σημεία-κλειδιά των ILC Recommendations

- Η Επιτροπή μέσω των Recommendations (παρ' ότι soft law instrument) έριξε ήδη πριν από 20 έτη τον σπόρο για την εμπέδωση της διαιτησίας ως ενός αυτόνομου θεσμού απονομής δικαιοσύνης και τόνισε την ιδιαιτερότητα των διαιτητικών αποφάσεων σε σχέση με τις δικαστικές αποφάσεις.
- Ειδικότερα, σύμφωνα με το Final Report *“Res judicata regarding international arbitral awards should not necessarily be equated to res judicata effects of judgments of state courts and, thus, may be treated differently than res judicata under domestic law. **International arbitral awards in accordance with the Recommendations are to be treated differently than judgments. This is due to the differences between international commercial arbitration and domestic court dispute settlement, as well as to the international character of arbitration, which should not be reduced to domestic notions regarding res judicata that are valid in a domestic setting but are hardly appropriate in an international context**”*.
- Επιπρόσθετα, η Επιτροπή δεν υιοθέτησε την θέση περί αναγωγής του δεδικασμένου σε αρχή της δημόσιας τάξης: ***“The Committee does not believe that conclusive or preclusive effects of arbitral awards pertain to public policy. These effects primarily relate to the parties’ interests in having final, fair and efficient arbitral proceedings. Public interest is limited to the costs and time related to the supportive and reviewing powers of domestic courts. Furthermore, as a consensual and private process, arbitration does seem to be distinguishable from court proceedings, where some jurisdictions consider that res judicata belongs to public policy”***.

Η υποδοχή των ILA Recommendations

- Η κριτική που ασκήθηκε ήταν έντονη, καθώς πολλά σημεία έμειναν «ανοιχτά» (όπως, επί παραδείγματι, ο ορισμός της ταυτότητας των διάδικων μερών), ενώ δεν αποκλείσθηκε η προσφυγή σε εθνικά δίκαια για συγκεκριμένα θέματα, χωρίς να διευκρινίζεται ποιο δίκαιο τυγχάνει εφαρμοστέο στην περίπτωση αυτή. Ως εκ τούτου, δεν δόθηκαν απαντήσεις σε πληθώρα ζητημάτων που παρέμειναν αναπάντητα.
- Τα Recommendations δεν έτυχαν της αναμενόμενης υποδοχής ούτε από τα διαιτητικά δικαστήρια, τα οποία φαίνεται να διστάζουν να προχωρήσουν στην εφαρμογή τους και την αποδοχή διεθνικών κανόνων αναφορικά με το δεδικασμένο.
- Το ίδιο παρατηρήθηκε και με τα εθνικά δικαστήρια, τα οποία απέρριψαν την εφαρμογή τους λόγω της έλλειψης κανονιστικού χαρακτήρα.
- Μέρος της θεωρίας υποστήριξε ότι δεν μπορούν τα Recommendations να θεωρηθούν ότι αντικατοπτρίζουν *best practice* (Zaugg).
- Η επιφυλακτικότητα εφαρμογής τους αποδόθηκε από κάποιους συγγραφείς στο γεγονός πως αυτά ήταν ιδιαίτερα ρηξικέλευθα για την εποχή τους, την ίδια στιγμή που παρουσίαζαν αδυναμία αποσύνδεσης του δεδικασμένου από τα εθνικά δίκαια και δη από το δίκαιο του τόπου της διαιτησίας.

Η τάση προς την αυτόνομη ερμηνεία του δεδικασμένου στο πεδίο της Διεθνούς Εμπορικής Διαιτησίας

- Τα ILA Reports & Recommendations χαρακτηρίστηκαν ως ένα καλό σημείο εκκίνησης για την θεμελίωση μίας αυτόνομης ερμηνείας του δεδικασμένου στην διεθνή εμπορική διαιτησία.
- Πολλοί συγγραφείς υποστηρίζουν ότι τα διαιτητικά δικαστήρια, **κατ' εφαρμογή της διαδικαστικής ευχέρειας που διαθέτουν, της αυτονομίας αλλά και των τεκμαιρόμενων προσδοκιών των μερών για οριστική επίλυση της διαφοράς τους, θα πρέπει να ερμηνεύουν αυτόνομα τον κεντρικό άξονα της αρχής του δεδικασμένου** (Radicati di Brozolo, Ponzano, Voser, Raneda). Προς υποστήριξη της θέσης αυτής υπογραμμίζεται η έλλειψη κανόνων αναγκαστικού δικαίου που να αποκλείει την δυνατότητα αυτή, απορρίπτοντας την νομολογιακή θέση περί αναγωγής του δεδικασμένου σε αρχή της διεθνούς δημόσιας τάξης και υπογραμμίζεται η ανάγκη εξεύρεσης *arbitration-specific* λύσεων.
- Αφετηρία αποτελεί το **άρθρο 3 της Σύμβασης Νέας Υόρκης**, σύμφωνα με το οποίο «Έκαστον των συμβαλλομένων Κρατών θα αναγνωρίζη το κύρος διαιτητικής τινός αποφάσεως και θα επιτρέπη την εκτέλεσιν της τοιαύτης αποφάσεως συμφώνως προς τους δικονομικούς κανόνας οίτινες ακολουθούνται εν τω εδάφει ένθα γίνεται η επίκλησις της αποφάσεως...». Κατά τον Born, στο άρθρο αυτό αποτυπώνεται μία θεσμική διακήρυξη περί κανόνων οι οποίοι θα πρέπει να διαπλαστούν από τα εθνικά δικαστήρια.
- Κάποιοι συγγραφείς βασίζουν την θεωρία αυτή στην άποψη περί αυθύπαρκτης διαιτητικής έννομης τάξης, η οποία επιβάλλει την ανάγκη ανάπτυξης διεθνικών κανόνων οι οποίοι δεν θα αρκούνται σε συγκριτική επισκόπηση των εθνικών δικαίων (comparative law and progressive development of the law - Gaillard). Όταν, όμως, δεν θα μπορεί να βρεθεί η κοινή συνισταμένη μεταξύ των δικαίων, η οποία θα μπορεί να αναχθεί σε γενική αρχή του δικαίου, τα διαιτητικά δικαστήρια είναι αυτά που θα κληθούν να διαπλάσουν νομολογιακά τους εν λόγω διεθνικούς κανόνες (Yaffe).
- Η ανάγκη έκδοσης guidelines που θα υποστηρίζουν την αυτόνομη ερμηνεία υπογραμμίστηκε και στο προσφάτως δημοσιευθέν *Report on Res Judicata in International Arbitration*, το οποίο εκδόθηκε από το International Bar Association (“IBA”) Arbitration Committee Task Force.

The “American law firm” decision Swiss Federal Tribunal 29 May 2015, 141 III 229 (4A_633/2014)

- Ένας Γερμανός δικηγόρος άσκησε τον Απρίλιο του 2010 διαιτητική προσφυγή κατά της Αμερικανικής δικηγορικής εταιρείας της οποίας ήταν εταίρος έναντι οφειλόμενων αμοιβών για τα έτη 2009-2010. Η διαιτησία διεξήχθη με έδρα την Φρανκφούρτη μετά από κοινή συμφωνία των μερών περί μεταφοράς της έδρας από την Ζυρίχη. Η διαιτητική αγωγή απορρίφθηκε το 2011.
- Ο Γερμανός δικηγόρος προσέφυγε με νέα διαιτητική προσφυγή κατά της Αμερικανικής δικηγορικής εταιρείας τον Απρίλιο του 2013 για τις οφειλόμενες αμοιβές ετών 2011-2012. Η διαιτησία αυτή την φορά διεξήχθη με έδρα την Ζυρίχη. Το δεύτερο διαιτητικό δικαστήριο έκανε δεκτές εν μέρει τις αξιώσεις του Γερμανού δικηγόρου βάσει διαφορετικής ερμηνείας των ιδίων συμβατικών ρυθμίσεων δια της απόφασής του που εκδόθηκε τον Σεπτέμβριο του 2014, απορρίπτοντας την ένσταση δεδicasμένου.
- Η Αμερικανική δικηγορική εταιρεία προσέφυγε ενώπιον του Ελβετικού Ομοσπονδιακού Δικαστηρίου ζητώντας την ακύρωση της δεύτερης διαιτητικής απόφασης επί τη βάσει προσβολής της δικονομικής δημόσιας τάξης λόγω της απόρριψης της ένστασης περί δεδicasμένου (και δη επί τη βάσει του άρθρου 190(2)(e) του Swiss Private International Law Act (“PILA”).
- Το Δικαστήριο εφαρμόζοντας την αρχή περί *controlled transfer of a foreign award’s effects* απέρριψε την αγωγή μετά και από εφαρμογή της *lex fori*. Το Δικαστήριο δέχθηκε ότι μόνο το διατακτικό και όχι οι αιτιολογίες της προγενέστερης διαιτητικής απόφασης καλύπτονται από το δεδicasμένο.
- Το Δικαστήριο απέρριψε και τα επιχειρήματα της Αμερικανικής δικηγορικής εταιρείας περί εφαρμογής των ILA Recommendations ως *irrelevant* και διέγνωσε την ανυπαρξία *consistent international –or freestanding transnational- standards* για το δεδicasμένο.
- Μάλιστα, το Δικαστήριο διέγνωσε ότι αν το δεύτερο διαιτητικό δικαστήριο είχε δεχθεί την ένσταση περί δεδicasμένου, εκτείνοντας το δεδicasμένο και στις αιτιολογίες της πρώτης απόφασης, τότε θα είχε προσβληθεί η δημόσια τάξη.

Όπως αναφέρει και ο Audley Sheppard:

“Arbitral res judicata still remains ‘in a no man’s land’”.

Ευχαριστώ πολύ για την προσοχή σας!